

Mokinių požiūris į pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose

ARŪNAS EMELJANOVAS, LAIMA TRINKŪNIENĖ

Lietuvos kūno kultūros akademija, Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas

El. paštas: a.emeljanovas@lkkka.lt; l.trinkuniene@lkkka.lt

Straipsnyje nagrinėjamas Lietuvos didžiųjų miestų vyresniųjų klasių mokinių požiūris į pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose. Aptariamas mokinių požiūris į vertinimo objektus, mokinių ir kūno kultūros mokytojo vertinimo socialiniai ypatumai, vertinimo įtaka mokinių fiziniam aktyvumui per kūno kultūros pamokas ir po jų. Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma vyresniųjų klasių mokinių per kūno kultūros pamokas norėtų būti vertinami pažymiu, kur pagrindinis kriterijus būtų pastangos. Mokinių nuomone, savęs ir kūno kultūros mokytojo vertinimas sutampa ir neturi įtakos jų tarpusavio santykiams. Vertinimas kūno kultūros pamokose neturi didelės įtakos mokinių fiziniam aktyvumui – ši įtaka pasireiškia tik per kūno kultūros pamokas, o tai neatitinka fizinio aktyvumo rekomendacijų. Kūno kultūros mokytojams iškyla didžiulis iššūkis – kokiomis kitomis priemonėmis skatinti mokinių fizinį aktyvumą už mokyklos ribų.

Raktažodžiai: mokiniai, kūno kultūra, vertinimas

ĮVADAS

Veikiant globalizacijai ir kuriantis informacinei visuomenei, švietimas visame pasaulyje išgyvena esmines permainas. Keičiasi ugdymo tikslai, mokymo ir mokymosi būdai, kinta ir mokymosi rezultatų vertinimas – nuo mokymosi tam, kad būtum įvertintas, link vertinimo, padedančio sėkmingai mokytis.

Naują vertinimo, kaip mokytis padedančio proceso, sampratą grindžia mūsų šalies bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinį reglamentuojantys dokumentai: *Pradinio ir pagrindinio ugdymo* (2008) ir *Vidurinio ugdymo* (2011) *bendrosios programos*, *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata* (2004), *2009–2011 m. pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai* (toliau – *Bendrieji ugdymo planai*), kuriuose aptariami vertinimo tikslai ir uždaviniai, nuostatos ir principai, vertinimo dalyviai ir jų vaidmuo.

Kūno kultūros pamokose pagrindiniai mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo dalyviai yra mokytojas ir mokinys. Kūno kultūros mokytojo uždavinys – išvelgti mokinio mokymosi galimybes, nustatyti problemas ir spragas, diferencijuoti ir individualizuoti darbą, parinkti ugdymo turinį ir metodus, o mokinio – padėti pažinti save, suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, įvertinti savo pasiekimus.

Tyrimai rodo, kad mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas mokykloje buvo ir yra aktuali ugdymo problema pasaulyje (Roach et al. 2010: 62–63; Polikoff, Porter, Smithson 2011: 966–967) ir Lietuvoje (Šventickas 2001a: 61; 2001b: 122–123; Salienė 2006: 114; Čiužas, Navickaitė 2008: 53–54; Pečiuliauskienė, Pipirienė 2008: 77; Girdzijauskienė 2009: 64). Užsienio mokslininkai (Guan et al. 2006: 58–61; James, Griffin, Dodds 2009: 324–326; Penney et al. 2009: 434–438) taip pat išsamiai nagrinėja mokinių vertinimo tendencijas kūno kultūros pamokose. Lietuvoje šios temos aktualumą rodo dvejus metus (2008–2010) vykęs Švietimo ir

mokslo ministerijos ir Ugdymo plėtotės centro nacionalinis projektas „Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimas dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese“, kurio tikslas buvo padėti sprendžiant svarbius bendrojo ugdymo tobulinimo klausimus, susijusius su mokinių pasiekimų vertinimu ir mokymosi motyvacijos didinimu dorinio, meninio ir kūno kultūros pamokose.

Reikia pažymėti, kad Lietuvoje jau atlikta mokslinių tyrimų, susijusių su mokinių pasiekimais ir pažanga per kitų dalykų pamokas (Girdzijauskienė 2009: 64–70; Saliene 2006: 114–119), o apie vertinimą kūno kultūros pamokose nėra. Šio tyrimo aktualumą taip pat sąlygojo *Bendruosiuose ugdymo planuose* (2009: 7) keliama nuostata, kad mokiniai per kūno kultūros pamokas gali būti vertinami pažymiu arba „įskaityta“, ir tai nusprendžia mokykla. Pažymėtina, kad mokytojai praktikai, mokslininkai, mokyklų bendruomenės nuolat diskutuoja apie mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose, keldami tokius klausimus: ką vertinti (mokinių prigimtinius gebėjimus, pasiektą pažangą ir pasiekimus, taktikos ir / ar technikos veiksmus, pasiruošimą pamokai ar neformaliojo ugdymo pasiekimus); kaip vertinti (pažymiu ar įskaita); kaip vertinant išlaikyti pozityvius bendravimo ir bendradarbiavimo santykius tarp mokinio ir mokytojo; kaip vertinimu paskatinti mokinį. Ir ką apie tai mano patys mokiniai – pagrindiniai fizinio ugdymo proceso dalyviai mokykloje?

Tyrimo objektas – mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimas kūno kultūros pamokose; tyrimo tikslas: nustatyti Lietuvos didžiųjų miestų vyresniųjų klasių mokinių požiūrį į pažangos ir pasiekimų vertinimą kūno kultūros pamokose.

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo dalyviai. Tyrimo imtį sudarė 1675 vyresniųjų klasių (IX–XII) mokiniai, atrinkti atsižvelgiant į kūno kultūros pamokų tvarkaraštį ir mokyklos administracijos pritarimą. Statistinei rezultatų analizei buvo pasirinkti duomenys tų mokinių (792 mergaičių ir 809 berniukų, iš viso 1601), kurie atitiko visus tyrimo reikalavimus: savanoriškai sutiko dalyvauti tyrime ir atsakė į visus anketos klausimus.

Tyrimo metodas. Tyrimo klausimyną sudarė septyni klausimai ir teiginiai, suskirstyti į atskirus blokus: mokinių požiūris į vertinimo objektus, mokinio ir kūno kultūros mokytojo vertinimo socialiniai ypatumai bei vertinimo įtaka mokinių fiziniam aktyvumui.

Mokinių požiūriui į vertinimo objektus atskleisti buvo skirti du klausimai: pirma, kaip turėtų būti vertinami pažanga ir pasiekimai per kūno kultūros pamokas (pažymiu ar įskaita); antra, kas turėtų būti vertinama per kūno kultūros pamokas (žinios ir mokėjimas jomis naudotis, pastangos, fizinės ypatybės, technikos ir taktikos veiksmai, neformaliojo ugdymo rezultatai).

Kiti trys klausimai turėjo atskleisti mokinio ir kūno kultūros mokytojo vertinimo socialinius ypatumus. Siekiant įvertinti mokinių ir kūno kultūros mokytojo tarpusavio santykių dermę ir pasitikėjimą vertinant klausta, ar sutampa savęs vertinimas su kūno kultūros mokytojo vertinimu ir ar pažymiai nulemia mokinio ir mokytojo santykius. Trečiuoju klausimu domėtasi, kiek svarbus mokiniui yra vertinimas apskritai (šiam klausimui buvo pateikti keturi atsakymų variantai: mokausi sau, o ne pažymiui; pažymys svarbesnis tėvams, o ne man; nenoriu atsilikti nuo klasės draugų; mokausi dėl pažymių).

Dviem klausimais teirautasi dėl vertinimo įtakos mokinių fiziniam aktyvumui per kūno kultūros pamokas ir po jų: ar vertinimas skatina tave būti fiziškai aktyvų per kūno kultūros pamokas, ar vertinimas skatina tave būti fiziškai aktyvų po kūno kultūros pamokų.

Tyrimo procedūros. Tyrimas buvo vykdomas 2010 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais atsitiktinai atrinktose 32-ose Lietuvos didžiųjų miestų, t. y. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių

ir Panevėžio, bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose ir gimnazijose. Mokyklų atrankoje nedalyvavo miesto pakrastyje esančios ir specialiosios (pvz., profesinės, nacionalinių mažumų) mokyklos.

Mokiniai buvo apklausti raštu per kūno kultūros pamokas, prieš tai supažindinus juos su tyrimo tikslu, anketos turiniu, jos pildymo eiga. Akcentuotas apklausos anonimiškumas ir savanoriškumas. Dalyvavimas apklausoje nebuvo privalomas, tad iš tyrimo jie galėjo pasitraukti ir nebaigę ar net nepradėję pildyti klausimyno. Vykdamas apklausą vadovautasi etiniais ir teisiniais tyrimo principais.

Statistinė analizė. Statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta naudojant SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*, 17.0 versija) programų paketą. Grupių lygybė tikrinta taikant *Chi* kvadrato (χ^2) kriterijų. Skirtumų patikimumas laikytas reikšmingu, kai $p < 0,05$.

REZULTATAI

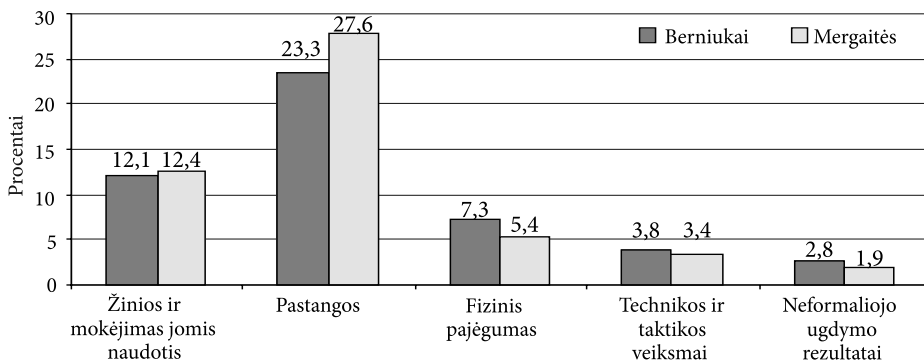
Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas analizuotas remiantis jų požiūriu į vertinimo objektus, mokinio ir kūno kultūros mokytojo vertinimo socialinius ypatumus bei vertinimo įtaką mokinių fiziniam aktyvumui.

Atsakymai į klausimą, kaip mokiniai norėtų, kad jų pažangą ir pasiekimus įvertintų per kūno kultūros pamokas – pažymiu ar įskaita, rodo, kad dauguma mokinių (51,6 %), iš jų 26,6 % berniukų ir 29,2 % mergaičių, norėtų būti vertinami pažymiu. Mažesnę dalį apklaustųjų (40,3 %), iš jų 24,2 % berniukų ir 20,1 % mergaičių, norėtų būti vertinami įskaita. Pastebėta, kad pažymiu labiau norėtų būti vertinamos mergaitės, o įskaita – berniukai, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyčių nerasta ($p > 0,05$).

Pažvelgus į mokinių lūkesčių dėl vertinimo sričių per kūno kultūros pamokas sklaidą, galima teigti, kad dauguma mokinių norėtų, kad būtų vertinamos jų pastangos (1 pav.).

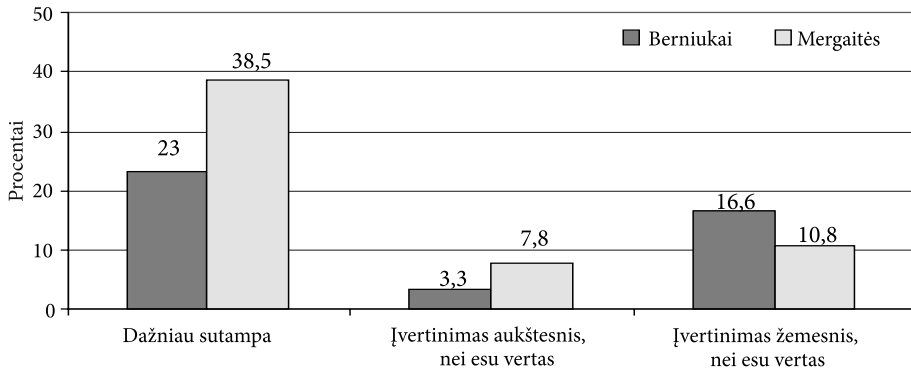
Pirmojo paveikslo duomenys rodo, kad berniukų ir mergaičių lūkesčių dėl vertinimo sričių per kūno kultūros pamokas raiška nesiskiria. Tiriamesiems mažiau svarbu, kad jie būtų vertinami už fizinių pajėgumą, technikos ir taktikos veiksmus bei neformaliojo ugdymo rezultatus, ir svarbus vertinimas už žinias ir mokėjimą jomis naudotis, ir ypač svarbu, tiek berniukams, tiek ir mergaitėms, kad jie būtų vertinami už pastangas.

Atskirai analizuoti mokinio ir kūno kultūros mokytojo vertinimo socialiniai ypatumai, kuriais siekta atskleisti mokinio ir kūno kultūros mokytojo tarpusavio santykių dermę ir pasitikėjimą vertinant.

1 pav. Mokinių lūkesčiai dėl vertinimo sričių per kūno kultūros pamokas
(lyginant tarp lyčių: $\chi^2 = 7,61$; $p > 0,05$)

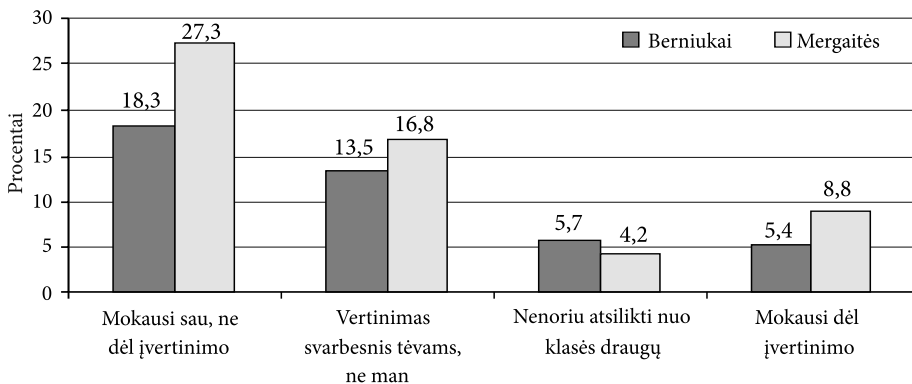
Antrame paveiksle matyti, kad dažnai mokinių ir kūno kultūros mokytojo vertinimas sutampa. Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp lyčių ($p < 0,05$). Tačiau berniukai, skirtingai nei mergaitės, nurodė, kad kūno kultūros mokytojo įvertinimas būna žemesnis, nei jis (berniukas) yra vertas. Ir atvirkščiai, daugiau mergaičių nurodė, kad kūno kultūros mokytojo įvertinimas būna aukštesnis, nei jos yra vertos.

2 pav. Mokinių ir kūno kultūros mokytojo vertinimo sutapimas (lyginant tarp lyčių: $\chi^2 = 16,23$; $p < 0,05$)

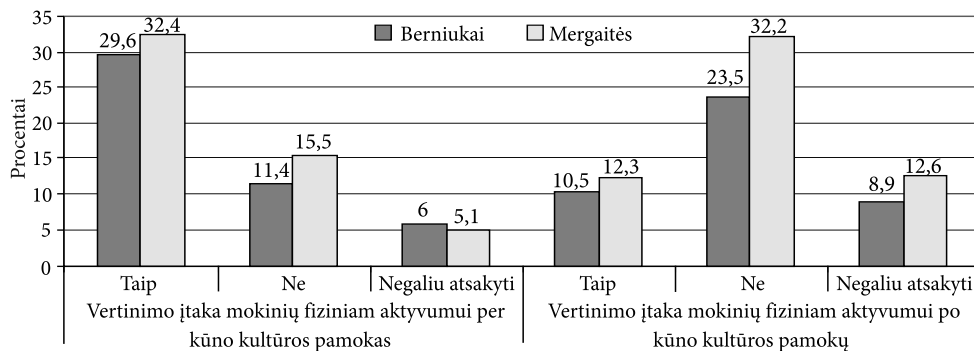
Kadangi daugeliu atvejų mokinių ir kūno kultūros mokytojo vertinimas sutampa, buvo įdomu sužinoti, ar vertinimas turi įtakos mokinių ir mokytojo tarpusavio santykiams. Didėnė dalis apklaustų mokinių (26,1 % berniukų ir 36,8 % mergaičių) nurodė, kad vertinimas neturi įtakos mokinių ir mokytojo tarpusavio santykiams; 11,1 % berniukų ir 10,2 % mergaičių teigia, kad vis dėlto turi, o likusi dalis mokinių (5,9 % berniukų ir 9,9 % mergaičių) negalėjo atsakyti. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyčių nerasta ($p > 0,05$).

Iš 3-iam paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad skiriasi berniukų ir mergaičių požiūris į vertinimo svarbą raiška. Tiriemieji mažiau akcentuoja vertinimo svarbą kaip nenorą atsilikti nuo klasės draugų ir mokymąsi dėl įvertinimo. Daugiau mokinių nurodo, kad vertinimas svarbesnis tėvams, o ne jiems (mokiniam), ir daugiausia – mokosi sau, o ne dėl įvertinimo. Tarp abiejų lyčių tiriųjų rezultatų statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($p > 0,05$).

3 pav. Mokinių požiūris į vertinimo svarbą per kūno kultūros pamokas (lyginant tarp lyčių: $\chi^2 = 4,06$; $p > 0,05$)

Daugumai tiriamųjų (ir berniukų, ir mergaičių) vertinimas turi įtakos jų fiziniam aktyvumui per kūno kultūros pamokas, tačiau matyti priešinga tendencija, kai vertinimas neturi įtakos fiziniam aktyvumui po kūno kultūros pamokų, t. y. neformaliojo ugdymo metu ir laisvalaikiu (4 pav.).

4 pav. Vertinimo įtaka mokinių fiziniam aktyvumui per kūno kultūros pamokas ir po jų (lyginant tarp lyčių: $\chi^2 = 2,09$; $p > 0,05$ – per kūno kultūros pamokas; lyginant tarp lyčių: $\chi^2 = 0,39$; $p > 0,05$ – po kūno kultūros pamokų)

REZULTATŲ APITARIMAS

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008: 7) keliamas tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą.

Kūno kultūra yra vienintelis mokomasis dalykas ir viena svarbiausių socialinės integracijos priemonių mokykloje, kurio paskirtis – skatinti vaikus gyventi sveikai ir per kurio pamokas daugiausia dėmesio skiriama jų fizinei ir protinei raidai, taip pat perduodamos svarbios socialinės vertybės, pvz., sąžiningumas, savidisciplina, solidarumas, komandos dvasia, tolerancija ir sąžiningas žaidimas (*Europos Parlamento rezoliucija* 2007: 2). Pagrindinis kūno kultūros ugdymo proceso organizatorius ir vykdytojas, kaip mokinio socialinių vertybių ir elgesio ugdytojas mokykloje, yra kūno kultūros mokytojas. Jis taip formuoja ugdymo turinį (parenka dalyko tematiką, mokymo, mokymosi ir vertinimo strategijas), kad šis atitiktų mokinių poreikius ir rezultatus, įtrauktų juos į aktyvų sąmoningą mokymąsi, sudarytų galimybes įgyti gyvenime labai svarbių bendrųjų bei dalykinių kompetencijų pagrindus. Kūno kultūros ugdymo procesas turėtų būti toks, kad mokiniai ne tik įsimintų dalyko medžiagą, bet ir susiformuotų bendruosius gebėjimus, požiūrius, vertybines nuostatas.

Vertinimas yra neatskiriama ugdymo proceso dalis, kurio paskirtis dvejopa: padėti mokiniui mokytis ir susumuoti pasiekimus. Kiekvienas mokinys nori būti teigiamai vertinamas pagal savo pastangas, gebėjimus, rezultatus ir pažangą. Mokinių pasiekimai, asmenybės gebėjimų ir nuostatų raida, tolesnis mokymasis daugeliu atvejų priklauso nuo to, kaip kiekvienas yra vertinamas mokykloje (*Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos* 2010: 5). Tokią padėtį lemia ne tik įvairūs vertinimo socialiniai ypatumai, kai pabrėžiamas kaip prasidėjęs edukacinės paradigmos virsmas vertinimo procese, (Čiužas, Navickaitė 2008: 57), bet ir diskusijos dėl neakademinių dalykų: dorinio ugdymo, menų ir kūno kultūros vertinimo (ten pat: 7) mokykloje.

Bendruosiuose ugdymo planuose (2009: 7) teigiama, kad mokinių, besimokančių pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, pasiekimams vertinti taikoma 10 balų vertinimo

sistema. Tačiau toliau nurodoma: „Dorinio ugdymo, žmogaus saugos, kūno kultūros, kūno kultūros parengiamosios grupės, menų ir technologijų, ekonomikos ir pilietiškumo pagrindų dalykų mokymosi pasiekimus rekomenduojama įvertinti įrašu 'įskaityta' arba 'neįskaityta'“. Tai reiškia, kad mokyklos mokytojų taryba nusprendžia, kam turi būti skiriamas pagrindinis dėmesys nurodytuose mokomuosiuose dalykuose – pažymiui ar įskaitai. Kita vertus, mokiniams, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programą, *Bendrieji ugdymo planai* (2011: 24) teikia galimybę, jiems pageidaujant, patiems pasirinkti ir nuspręsti, kaip turėtų būti vertinami jų pažanga ir pasiekimai kūno kultūros pamokose: pažymiais ar įrašu „įskaityta“; tačiau mokinio, kuris planuoja pasirinkti sporto krypties studijas, pasiekimus rekomenduojama vertinti pažymiais.

Šiuos samprotavimus iliustruoja straipsnyje aprašomo tyrimo rezultatai: dauguma mokinių nurodė, kad jų pažanga ir pasiekimai būtų vertinami pažymiu, o ne įskaita. Antai Kanados ir Japonijos (Pühse, Gerber 2005: 165, 434) mokiniai, norintys patekti į vidurines mokyklas, vertina kūno kultūros pažymį kaip esminį ir reikalingą, tačiau nurodo, kad anglų kalbos, matematikos, socialinių mokslų įvertinimai vis dėlto jiems yra svarbesni nei kūno kultūros.

Įdomios tyrime dalyvavusių mokinių mintys apie jų lūkesčius dėl vertinimo sričių per kūno kultūros pamokas. Tiriamiesiems mažiau svarbus fizinio pajėgumo, technikos ir taktikos veiksmų bei neformaliojo ugdymo rezultatų vertinimas, kur kas svarbesnis – už žinias ir mokėjimą jomis naudotis, o ypač svarbus (ir berniukams, ir mergaitėms) pastangų įvertinimas. Interpretuojant šiuos rezultatus galima teigti, kad kiekvienam žmogui būdingas savas brandos tempas. Dažnai to paties amžiaus vaikai skiriasi fiziniu išsivystymu, sveikata, fiziniu pajėgumu ir parengtimi, todėl prigimtiniai fiziniai gebėjimai (šiuo atveju – fizinis pajėgumas), kurie daugiausia priklauso nuo įgimtų savybių, genetinio paveldimumo (Bouchard 1993: 1–4) ir kurių mes negalime paveikti, negali tapti vertinimo kriterijumi, nes vertinamas ne rezultatas, bet įgytomis žiniomis ir asmeniniais gebėjimais pasiekta pažanga (*Bendrosios programos* 2008: 1272). Informacija apie mokinių asmeninę pažangą gaunama rudenį ir pavasarį atliekant fizinio pajėgumo testus, tačiau jų rezultatai pažymiais nevertinami, jie rodo, ar mokinys padarė asmeninę pažangą. Ši informacija liudija asmeninės fizinės parengties pokyčius, padeda mokiniui geriau pažinti savo silpnąsias ir stipriąsias vietas.

Tyrimuose atskleista, kaip mokiniai suvokia vertinimą kūno kultūros pamokose (James, Griffin, Dodds 2009) ir fizinio pajėgumo vertinimą testais (Hopple, Graham 1995; Flohr, Williams 1997). Rezultatai rodo, kad mokiniai dažnai nesupranta, kodėl reikia atlikti fizinio pajėgumo (*fitness*) testus, jiems tai yra „skausminga“, todėl jų vengia. Apibendrinant mokinių mintis, galima teigti, kad jiems nepriimtinas sunkus fizinis darbas kūno kultūros pamokose. Todėl mokslininkai vis dažniau siūlo diferencijuoti (Czarniecka et al. 2011: 88–91) ir individualizuoti (*Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos* 2010: 7) mokinių vertinimą per kūno kultūros pamokas, atsižvelgiant į vaikų fizines galimybes.

Šiuolaikinės modernaus ugdymo teorijos pabrėžia mokinio mokymąsi sąveikaujant su mokytoju, edukacine aplinka, mokiniui pačiam savarankiškai kuriant savąsias mokymosi aplinkas, o savęs vertinimas įvardijamas kaip viena svarbiausių individo socialinio funkcionavimo dimensijų (Lekavičienė 2001). Nors mokymas ir mokymasis iš esmės remiasi mokytojo ir mokinio tarpusavio sąveika, tačiau, anot R. Čiužo ir J. Navickaitės (2008: 57), vertindami mokytojai dar nenoriai leidžiasi į sąveiką su mokiniais, bet suvokia teorinį šiuolaikinio vertinimo modelį ir pritaria vertinimo individualizavimui, pažangos stebėjimui ir pažangos vertinimui.

Džiugu, kad mūsų tyrimo metu didžiųjų Lietuvos miestų mokyklose kūno kultūros mokytojų ir mokinių nuomonė apie vertinimą pamokose sutampa. Profesorius K. Miškinio (2000) teigimu, dar pasitaiko atvejų, kai mokytojai, neobjektyviai vertindami mokinius, griaua darnius abipusius santykius, tada mokymas ir mokymasis tampa nemėgstamas, jo vengiama. K. Levickis (2009) taip pat pažymi, kad mokiniai dažnai nelabai supranta, už kokias pastangas, gebėjimus ir žinias jie yra vertinami, ir kad vertinimas kinta priklausomai nuo mokytojo nuotaikos ar kitų veiksnių. Kiti mokslininkai (Vedul-Kjelsas et al. 2011) mano, kad vaikų fizinis pajėgumas, motoriniai gebėjimai ir savęs vertinimas yra labai svarbūs veiksniai, lemiantys mokinių dalyvavimą fizinio ugdymo užsiėmimuose, todėl mokytojai būtinai turi atsižvelgti į mokinių savęs vertinimą kūno kultūros pamokose, o tėvai – auklėjimo ir ugdymo procese. Įdomu tai, kad mergaičių ir berniukų atsakymai apie savęs ir mokytojo vertinimą skiriasi. Kodėl mergaičių ir mokytojo nuomonė dėl vertinimo dažniau sutampa nei berniukų? Galima daryti prielaidą, kad jos adekvačiau vertina savo galimybes, nors tyrimai apie požiūrį į savo kūną (HBSC 2006) yra priešingi. R. Malinausko, Š. Klizo ir Š. Šniro (2008: 55) tyrimas taip pat patvirtina, kad pagal pasitikėjimo savimi rodiklį berniukų socialinė adaptacija kūno kultūros pamokose yra geresnė nei mergaičių. Daugelio berniukų nuomonė dėl per žemo mokytojo įvertinimo gali būti susijusi su didesniu vyriškos lyties atstovų ego.

Išanalizavus duomenis apie vertinimo įtaką mokinių ir mokytojo santykiams, galima teigti, kad tokios įtakos nėra. Gali būti, kad tiek mergaitės, tiek berniukai didžiuosiuose Lietuvos miestuose yra pakankamai sąmoningi ir realiai bei adekvačiai vertina savo galimybes (Malinauskas, Klizas, Šniras 2008: 55). Gerą mokinių bendravimą su kūno kultūros mokytoju, mokytojo gebėjimą sudominti mokinius, įskaitant ir žinias, kurias jie įgyja per kūno kultūros pamokas, kaip pagrindinius teigiamo požiūrio į kūno kultūros pamokas ugdymo šaltinius, atskleidžia V. Blauzdžio ir L. Bagdonienės (2007) monografija. Kita vertus, ugdymo procesas, kuriame plėtojamos mokinio dalykinės kompetencijos, yra pagrįstas mokytojo ir mokinių bendradarbiavimu (Motiejūnienė, Žadeikaitė 2009: 7).

Nustebino mokinių požiūris į vertinimo svarbą per kūno kultūros pamokas rezultatams – tik 14,2 % apklaustųjų mokosi dėl vertinimo, tačiau kito tyrimo (Pühse, Gerber 2005) duomenimis, japonų, anglų kalbų, matematikos, socialinių mokslų įvertinimai jiems yra svarbesni nei kūno kultūros. Beveik pusės tyrime dalyvavusių mokinių atsakymas, kad mokosi sau, ne dėl vertinimo, nuteikia optimistiškai, kad šiuolaikinės kūno kultūros idėja (Pate et al. 2006: 1214–1224) ir tikslas (*Bendrosios programos* 2008: 1269) įskiepyti fizinio aktyvumo poreikį visam gyvenimui duoda pirmus rezultatus. Trečdalis mokinių nurodė, kad vertinimas svarbesnis tėvams nei jiems patiems, nedidelei daliai apklaustųjų buvo svarbu neatsilikti nuo klasės draugų – taigi socialiniai ypatumai kūno kultūros pamokose taip pat reikšmingi (Carmacho-Minano et al. 2011). Tyrimu nustatyta, kad vertinimas kūno kultūros pamokoje neturi įtakos mokinių ir mokytojo tarpusavio santykiams, kad egzistuoja mokinių pasitikėjimas kūno kultūros mokytoju ir mokiniai labiau mokosi dėl savęs, ne dėl vertinimo.

Tyrimo duomenimis, daugumai tiriamųjų (ir berniukų, ir mergaičių) vertinimas turi įtakos jų fiziniam aktyvumui per kūno kultūros pamokas, tačiau neformaliojo ugdymo metu – ne. Nors fizinio aktyvumo nauda įrodyta gausiais moksliniais tyrimais užsienyje (Rankinen, Bouchard 2002: 1–8; Strong et al. 2005: 732–737; Dencker et al. 2006: 38–42; Horst et al. 2007: 1241–1250; McCormick et al. 2008: 527–538) ir Lietuvoje (Armonienė 2007: 120), tačiau tik trečdalis mokinių yra pakankamai fiziškai aktyvūs, t. y. praktikuoja sveiką stiprinantį fizinį aktyvumą (Sherah et al. 2007: 1163–1170; Tammelin et al. 2007: 1067–1074; Atkin et al. 2008: 446–456). Lietuvos didžiuosiuose miestuose tokių mokinių 5–11 klasėse,

kaip nurodo V. Volbekienė ir kt. (2007: 71–77), yra 14,2 % (iš jų 9,8 % mergaičių ir 18,6 % berniukų). Pažymėtina, kad dalyvavimas kūno kultūros pamokose turi įtakos mokinių fiziniam aktyvumui apskritai (Diamant et al. 2011: 1–8), kaip ir papildomas fizinis aktyvumas (Schneider, Cooper 2011: 64), tačiau nepavyko rasti literatūroje duomenų apie vertinimo įtaką mokinių fiziniam aktyvumui. Galima teigti, kad vertinimas kūno kultūros pamokose neturi didelės įtakos mokinių fiziniam aktyvumui – fizinis aktyvumas tik per kūno kultūros pamokas neatitinka fizinio aktyvumo rekomendacijų (Butcher et al. 2008: 360–368). Kūno kultūros mokytojams iškyla didžiulis iššūkis: kokiomis priemonėmis skatinti mokinių fizinį aktyvumą už mokyklos ribų? Šiuolaikinis kūno kultūros mokytojas turėtų ieškoti naujų fizinį aktyvumą skatinančių priemonių – netradicinių fizinio aktyvumo formų, domėtis naujausia mokslinė / praktine literatūra ir perteikti žinias mokiniais, būti pavyzdžiu ne tik mokiniais, bet ir visai mokyklos bendruomenei.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, institucijoms, rengiančioms bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinį reglamentuojančius dokumentus, susijusius su mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimu, bei formuojančioms švietimo politiką, siūloma atsižvelgti į mokinių požiūrį ir mokslininkų išvadas.

IŠVADOS

1. Dauguma Lietuvos didžiųjų miestų vyresniųjų klasių mokinių per kūno kultūros pamokas norėtų, kad būtų vertinama pažymiu ir kad pagrindinis kriterijus būtų pastangos.

2. Mokinių nuomone, savęs ir kūno kultūros mokytojo vertinimas sutampa ir tai neturi įtakos jų tarpusavio santykiams.

3. Vertinimas kūno kultūros pamokose neturi didelės įtakos mokinių fiziniam aktyvumui: jis svarbus tik per kūno kultūros pamokas, o tai neatitinka fizinio aktyvumo rekomendacijų. Kūno kultūros mokytojai turi ieškoti būdų, kaip paskatinti mokinių fizinį aktyvumą už mokyklos ribų.

Gauta 2011 07 07

Priimta 2011 11 15

Literatūra

1. 2009–2011 metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai. 2009. Prieiga per internetą: http://www.sac.smm.lt/images/file/Pagr_vid_ugdymo_planai_2009-2011.pdf (žiūrėta 2011 07 10).
2. 2011–2013 metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/docs/Bendrieji%20ugdymo%20planai.%20Patvirtintas%20variantas%2006-07.pdf> (žiūrėta 2011 07 10).
3. Armonienė, J. 2007. „Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikata“, *Pedagogika* 85: 115–121.
4. Atkin, A. J.; Gorely, T.; Biddle, S. J. H.; Marshall, N. C. 2008. “Critical hours: physical activity and sedentary behavior of adolescents after school”, *Pediatric Exercise Science* 20(4): 446–456.
5. Blauzdys, V.; Bagdonienė, L. *Mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymosi dalyką ugdymas, didinant jo prasmingumą*. Monografija. Vilnius: VPU leidykla, 2007.
6. Bouchard, C. 1993. “Heredity and health-related fitness”, *Research Digest President’s Council on Physical Fitness and Sports* November: 1–4.
7. Butcher, K.; Sallis, J. F.; Mayer, J. A.; Woodruff, S. 2008. “Correlates of physical activity guideline compliance for adolescents in 100 U. S. cities”, *Journal of Adolesc Health* 42(4): 360–368.
8. Camacho-Minano, M. J.; Lavoie, N. M.; Barr-Anderson, D. J. 2011. “Interventions to promote physical activity among young and adolescent girls: a systematic review”, *Health Education Research*. [Epub ahead of print]
9. Czarniecka, R.; Milde, K.; Tomaszewski, P. 2011. “Physical fitness of short-statured girls in pubertal age”, *Pediatric Endocrinology, Diabetes and Metabolism* 17(2): 88–91.

10. Čiužas, R.; Navickaitė, J. 2008. „Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo kaita edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis“, *Pedagogika* 91: 53–59.
11. Dencker, M.; Thorsson, O.; Karlsson M. K. et al. 2006. “Daily physical activity related to body fat in children aged 8–11 years”, *The Journal of Pediatrics* 149: 38–42.
12. Diamant, A. L.; Babey, S. H.; Wolstein, J. 2011. “Adolescent physical education and physical activity in California”, *Policy Brief UCLA Center for Health Policy Research* 5: 1–8.
13. Europos parlamentas. *Europos Parlamento rezoliucija dėl sporto vaidmens švietime*. 2007. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-20070503+0+DOC+XML+V0//LT> (žiūrėta 2011 04 18).
14. Flohr, J. A.; Williams, J. A. 1997. “Rural fourth graders’ perceptions of physical fitness testing”, *The Physical Educator* 54(2): 78–87.
15. Girdzijauskienė, R. 2009. „Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų muzikiniai pasiekimai ir jų vertinimo problema“, *Pedagogika* 94: 64–70.
16. Guan, J.; Xiang, P.; McBride, R.; Bruene, A. 2006. “Achievement goals, social goals and students’ reported persistence and effort in high school physical education”, *Journal of Teaching in Physical Education* 25: 58–74.
17. *Health behavior in school-aged children (HBSC)*. 2005–2006. Section 2: Health outcomes (self-rated health, life satisfaction, multiple health complaints, medically attended injuries, overweight and obesity, body image).
18. Hopple, C.; Graham, G. 1995. “What children think, feel, and know about physical fitness testing”, and “Effort in high school physical education”, *Journal of Teaching in Physical Education* 14: 408–417.
19. Horst, K.; Paw, J. C. A.; Twisk, J. W. R.; Mechelen, W. 2007. “A brief review on correlates of physical activity and sedentariness in youth”, *Medicine and Science in Sport and Exercise* 39: 1241–1250.
20. James, A. R.; Griffin, L.; Dodds, P. 2009. “Perceptions of middle school assessment: an ecological view”, *Physical Education and Sport Pedagogy* 14(3) July: 323–334.
21. Lekavičienė, R. *Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas*. Kaunas: KTU, 2001.
22. Levickis, K. 2009. „Kūno kultūra: penki vertinimo kriterijai“, *Dialogas* 44.
23. Malinauskas, R. 2008. „Vidurinio mokyklinio amžiaus moksleivių socialinė adaptacija kūno kultūros pamokose“, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas* 2(69): 52–56.
24. McCormick, B. P.; Frey, G.; Lee, C. T. et al. 2008. “Predicting transitory mood from physical activity level among people with severe mental illness in two cultures”, *International Journal of Social Psychiatry* 54: 527–538.
25. Miškinis, K. 2000. *Kūno kultūros ir sporto specialistų rengimo tobulinimas*. Kaunas, 189–191.
26. *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos*. 2010. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
27. *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata*. 2004. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/04-02-25-ISAK-256.htm (žiūrėta 2011 07 10).
28. Motiejūnienė, E.; Žadeikaitė, L. 2009. „Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir galimybės“, *Pedagogika* 95: 86–92.
29. Pate, R. R.; Davis, M. G.; Robinson, T. N.; Stone, E. J.; McKenzie, T. L.; Young, J. C. 2006. “Promoting physical activity in children and youth: a leadership role for schools”, *A scientific statement from the American Heart Association Council on Nutrition, Physical Activity, and Metabolism (Physical Activity Committee) in collaboration with the Councils on Cardiovascular Disease in the Young and Cardiovascular Nursing, Circulation* 114(11): 1214–1224.
30. Pečiuliauskienė, P.; Pipirienė, V. 2008. „Elektroninė mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sistema gimnazijoje: mokytojų nuostatos“, *Pedagogika* 90: 77–82.
31. Penney, D.; Brooker, R.; Hay, P.; Gillespie, L. 2009. “Curriculum, pedagogy and assessment: three message systems of schooling and dimensions of quality physical education”, *Sport, Education and Society* 14(4), November: 421–442.
32. Polikoff, M. S.; Porter A. C.; Smithson, J. 2011. “How well aligned are state assessments of student achievement with state content standards?”, *Am Educ Res J* 48(3): 965–995.
33. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Kūno kultūra*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras. 2008.
34. Pühse, U.; Gerber, M. 2005. *International Comparison of Physical Education. Concepts, Problems, Prospects*. Oxford: Meyer and Meyer Sport.

35. Rankinen, T.; Bouchard, C. 2002. "Dose-response issues concerning the relations between regular physical activity and health. Research digest", *President's Council on Physical Fitness and Sports* 18: 1–8.
36. Roach, A. T.; Beddow, P. A.; Kurz, A.; Kettler, R. J.; Elliott, S. N. 2010. "Incorporating student input in developing alternate assessments based on modified academic achievement standards", *Exceptional Children* 77(1): 61–80.
37. Salienė, V. 2006. „Vertinimas ir įsivertinimas lietuvių kalbos pamokose: tradicijos ir kaita“, *Pedagogika* 84: 114–119.
38. Schneider, M.; Cooper, D. M. 2011. "Enjoyment of exercise moderates the impact of a school-based physical activity intervention", *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 8(1): 64. [Epub ahead of print]
39. Sherah, L. B.; Esliger, D. W.; Baxter-Jones, A. D. G.; Tremblay, M. S. 2007. "Age and gender differences in youth physical activity: does physical maturity matter?", *Medicine and Science in Sport and Exercise* 39(5): 1163–1170.
40. Strong, W. B.; Malina, R. M.; Blimkie, C. J. R. et al. 2005. "Evidence based physical activity for school-age youth", *The Journal of Pediatrics* 146: 732–737.
41. Šventickas, A. 2001a. „Ugdymo dalyvių (mokinių) požiūriai į mokymosi rezultatų tikrinimą ir vertinimą“, *Pedagogika* 48: 60–73.
42. Šventickas, A. 2001b. „Tėvų požiūriai į vaikų mokymosi rezultatų tikrinimą ir vertinimą“, *Pedagogika* 53: 122–129.
43. Tammelin, T.; Ekelund, U.; Remes, J.; Simo, N. 2007. "Physical activity and sedentary behaviors among finnish youth", *Medicine and Science in Sport and Exercise* 39(7): 1067–1074.
44. Vedul-Kjelsas, V.; Sigmundsson, H.; Stensdotter, A. K.; Haga, M. 2011. "The relationship between motor competence, physical fitness and self-perception in children", *Child: Care, Health and Development* (doi: 10.1111/j.1365-2214.2011.01275.x.) [Epub ahead of print]
45. *Vidurinio ugdymo bendrosios programos. Kūno kultūra*. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/vidurinis/bp/> (žiūrėta 2011 07 10).
46. Volbekienė, V.; Gričiūtė, A.; Gaižauskienė, A. 2007. „Lietuvos didžiųjų miestų 5–11 klasių moksleivių su sveikata susijęs fizinis aktyvumas“, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas* 2(65): 71–77.

ARŪNAS EMELJANOVAS, LAIMA TRINKŪNIENĖ

Progress and achievements in physical education lessons from students' viewpoint

Summary

The authors focus on the evaluation of progress and achievements in physical education (PE) lessons by high school students of Lithuania's biggest cities. The students' attitude towards assessment objects, the social aspects of student's and PE teacher's assessment, the influence of the assessment on students' physical activity during and after PE lessons are discussed. The results of the study indicate that most of the high school students prefer the grades to be used in PE lessons, an effort being the main criterion of the assessment. From the students' viewpoint, self-assessment and PE teacher's evaluation are in consistency and do not affect their relationships. The evaluation during PE lessons has no significant effect on students' physical activity: the assessment influences students' physical activity levels only during PE lessons, which does not correspond to the physical activity guidelines. The PE teachers are challenged to find other means of motivating students to be physically active outside the school.

Key words: students, physical education, assessment